

Malmö högskola
Lärarytbildningen, LUT
Kultur, språk och medier,
KSM

Examensarbete
15 högskolepoäng

”En isolerad ö” - sex rektorers syn på bildämnet

"An isolated island" - six principals approach to art education

Cia Olsson

Lärarexamen 270 hp
Bild och visuellt lärande, Lärarytbildning 270 hp
2012-11-02

Examinator: Feiwel Kupferberg

Handledare: Gunnilla Welwert

Förord

Arbetet med denna uppsats har givit mig en insikt om hur jag som blivande bildlärare ska arbeta med att driva ämnet bild framåt. Jag ser fram emot ett livslångt engagemang för att strida för en ökad status för ämnet bild i skolans verksamhet.

Sammanfattning

Syftet med examensarbetet var att undersöka hur synen på och tilltron till ämnet bild ser ut och undersöka bildämnet status. Problemformuleringen utgörs av dessa frågor: Hur ser rektorers syn på och förståelse av ämnet bild ut? Hur ser inställningen ut till den ökade digitaliseringen i ämnet bild? Hur ser rektorerna på bildämnet status? Detta undersökte jag genom en halvstrukturerad intervjumetod med sex stycken rektorer, samtliga verksamma i en och samma kommun med samma ansvarsområde. För att skapa en förståelse för hur traditionen för bild har sett ut så tecknade jag en historisk bakgrundsbild. Det resultat jag fick fram var att det finns en positiv inställning till ämnet bild men att det förekommer en ålderdomlig syn på ämnet och dess syfte i skolan. När det kommer till bild som språk i relation till det skrivna och talade så ses ofta bilder som ett hjälpmedel snarare än ett likvärdigt uttrycksmedel. Detta tas ofta upp som ett hjälpmedel eller verktyg när det kommer till barn och elever med olika svårigheter. När det kommer till frågor om bild och ämnesintegration så är flertalet rektorer positivt inställda. De ser dock problematik med planering, de flesta nämner bilden som en möjlighet att illustrera och visualisera de andra ämnena i ett sådant projekt, snarare som utsmyckning till en presentation än något annat, rent estetiskt. Jag har valt att fokusera på digitalisering, det är enbart ett redskap men när det kommer till en skollednings perspektiv blir det intressant för de är direkt delaktiga i hur bildläraren tillgodoses digital utrustning. De ser positivt på det och många nämner vikten av att följa samhällsutvecklingen. Däremot nämner de flesta av rektorerna ekonomin som en svårighet även den bristande kompetens som förutsätts. Jag anser mig få en tydlig bild av att ingen av bildlärarna tar till sig eller använder sig av digitala verktyg. Det finns en önskan och tro bland rektorerna att bildämnet har och kommer få bättre status. Vad som omedelbart tas upp av hälften av rektorerna är att ”De praktisk estetiska” ämnena aldrig kommer få samma status som kärnämnen där de nationella proven förekommer i. Här anser jag görs det en tydlig skillnad för vad man betraktar som teoretiska - och praktiska ämnen.

Nyckelord: bildspråk, bildämnet status, digitala verktyg, en skollednings perspektiv, halvstrukturerad intervjumetod, ämnesintegration.

Innehåll

<i>"AN ISOLATED ISLAND" - SIX PRINCIPALS APPROACH TO ART EDUCATION</i>	1
FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	8
SYFTE OCH PROBLEMSTÄLLNING	9
FRÅGESTÄLLNING	9
METOD OCH GENOMFÖRANDE	11
HALVSTRUKTURERAD INTERVJU.....	11
ETISKA FRÅGOR	12
BAKGRUND	15
RESULTAT, ANALYS OCH TEORETISK TOLKNING	18
REKTORERS SYN PÅ OCH FÖRSTÅELSE AV ÄMNET BILD	18
INSTÄLLNINGEN TILL DEN ÖKADE DIGITALISERINGEN I ÄMNET BILD	24
SYNEN OCH INSTÄLLNINGEN TILL ÄMNET BILDS STATUS	28
SLUTSATS OCH DISKUSSION	33
REFERENSER	35

Inledning

Jag har sedan utbildningens början upplevt att det förekommer en förbistring kring ämnet bild. Med det menar jag att de verksamma bildlärare jag träffat har upplevt kursplanen för bild som svårtolkad. I sin tur har dessa bildlärare haft det problematiskt då de ofta är de enda bildlärarna på den specifika skolan och därför saknat möjlighet att diskutera, problematisera och utforma lektionsplaneringar utifrån denna kursplan. Detta har i sin tur, menar jag, bidragit till att det varit svårt för den verksamma bildläraren att på ett tydligt sätt företräda sitt ämne i skolans verksamhet. Det här, uppfattar jag, har lett till en ökad förbistring med ämnet bild i relation till övriga i kollegiet och skolledningen. Om bildläraren inte har varit övertygad om hur bildämnet ska bedrivas, så anser jag att detta har varit än mer otydligt bland övriga lärare. Bildämnets kursplan har fått en stämpel som svårtolkad och jag anser att detta skapat en klyfta mellan bildämnet och andra ämnen. Resultatet har blivit, menar jag, att de övriga lärarna inte vågar närma sig ämnet bild på grund av denna otydlighet. Jag har läst och inspirerats av Anders Marners artikel *Argument för estetiska ämnen* i tidsskriften ”Bild i skolan”.

Så kallade estetiska ämnen omges alltså av att allmänt tal om estetik och kultur som bara delvis gagnar utvecklingen av ämnena. Ämnena är också skolpolitiskt svaga, timplanehotade (?), utsatta för treämnesskolans och skriftspråkskulturens tryck. De har delvis oklara kursplaner och ämnesgränser och problem med obehöriga lärare och med lärare med mindre ämnesutbildning än förr. Tillsammans är dessa perspektiv ett krav på att vi åter måste ställa oss frågor kring ämnenas relevans i skolan och samhället.¹

Jag ser dessa otydliga kursplaner och obehöriga lärare som en anledning till varför ämnet bild ofta står enskilt i skolans verksamhet. Det är dessa glapp mellan de olika instanserna, skolledningen, bildläraren och det övriga kollegiet, som jag anser är viktiga att överbrygga för att kunna öka förståelsen för ämnet bild och i sin tur höja statusen för ämnet. Därför är arbetet med att undersöka hur rektorer som nyckelpersoner i skolans verksamhet ser på och förstår ämnet relevant. Jag har dock en förhoppning och tro till att den nya läroplanen i bild kommer stärka och förtydliga syftet med ämnet bild.

¹ Marnar Anders, *Argument för estetiska ämnen* i ”Bild i skolan”.
<http://www.lararnasnyheter.se/bild-skolan/2007/02/27/argument-estetiska-amnen>

Syfte och problemställning

Syftet med examensarbetet är att undersöka hur synen på och tilltron till ämnet bild ser ut och undersöka bildämnets status. Jag har kommit att intressera mig för hur denna syn ser ut utifrån en skollednings perspektiv, närmre bestämt rektorers syn på bildämnet. Jag har valt detta fokus för att jag anser att inte bara en bildlärares engagemang för sitt ämne är viktigt utan även hur skolledningens syn på ämnet ser ut och vad detta gör för ämnet i ett större sammanhang. Framförallt rektorers syn på ämnet då de i mångt om mycket företräder skolans verksamhet.

Jag anser det ligga i tiden att utföra denna empiriska studie då den nya läroplanen i bild, i samband med lgr 11, öppnat upp för förändringar i ämnet. Däribland den ökade digitalisering i ämnet bild. Det som jag då ämnar undersöka genom intervjuerna är även hur synen på den nya kursplanen för bild ser ut och den ökade digitalisering som ges utrymme för och vad den befintliga läraren ges för resurser till detta. Detta ämnar jag att undersöka för att skapa en helhetsbild av ämnet, inte bara tankar kring status och förståelse utan även för hur det faktiskt levs upp till i skolans verksamhet. För att få en tydligare inblick om bildämnets status bör dessa frågor kring verksamheten tas i beaktning, så man inte bara får välformulerade svar om hur man skulle vilja bedriva bildämnet på den befintliga skolan, utan även titta på hur det ser ut i realiteten.

Min hypotes är att en sådan studie skulle kunna öppna upp för en dialog om hur man ska kunna överbrygga dessa hinder mellan de olika ämnena, lärare och rektorer. Min förhoppning är att presentera ett resultat som gör en ansats till att förena och förtydliga målen med ämnet bild inte bara som enskilt ämne utan även ur ett ämnesintegrerat perspektiv.

Frågeställning

1. Hur ser rektorers syn på och förståelse av ämnet bild ut?
2. Hur ser inställningen ut till den ökade digitaliseringen i ämnet bild?
3. Hur ser rektorerna på bildämnets status?

Litteraturgenomgång

Boken *Tidsbilder - Perspektiv på skolan och bildskapande under 150 år* har jag använt mig av för att teckna en historisk bakgrundsbild på bildämnet och hur det har bedrivits under 150 år. Jag anser detta perspektiv viktigt då en historisk tillbakablick kan vittna om varför bildämnet har det tradition det har, även så idag.

Skolan och den radikala estetiken har varit användbar då man i delar av boken berör de ”praktisk-estetiska” ämnena i skolan verksamhet och problematiserar de olika föreställningar som lärare, konstnärer, kulturpedagoger och andra har om estetik, lärande och konst. Jag har valt att fokusera på bokens första del som behandlar detta. Kapitel ett som tecknar en bild av estetikens tradition och historia i skolan.

I antologin *Estetiska lärprocesser* finns en artikel skriven av Monica Lindgen ”Normalitet och kunskapsideal i skolans verksamhet” som bygger på en forskningsstudie där skolledare och lärare har berättat om sina erfarenheter när det kommer till de själva, elever, skolan och dess estetiska verksamhet. Hennes avsikt med studien har varit att kritiskt granska och vidare problematisera det resultat hon fick ut utifrån undersökningen med skolledare och lärare.

Anders Marners böcker *Möten och medieringar* är en samling artiklar som behandlar estetiska frågor i skolan. Detta med ett semiotiskt och socio- kulturellt perspektiv.

Hans bok *En kulturskola för alla* diskuterar de estetiska ämnenas aktuella situation ibland annat skolan. Där problematiseras bland annat behovet av tydligare kursplaner. Även vad de ämnena kan tillföra ämnesövergripande projekt och vad estetiska läroprocesser kan bidra med ur ett lärandeperspektiv.

Gunnilla Welwerts bok *"Bilderna påminner mig om mig själv": en studie om ungdomar och deras bilder i två olika miljöer*, utgörs av en studie på en gymnasieskola där hon delvis tittat på skolans bildundervisning och dess betydelse för ungdomars meningsskapande vilket är för mig relevant i denna uppsats trots att studien genomförts på en gymnasieskola.

Metod och genomförande

Uppsatsens empiriska material utgörs av en mindre kvalitativ studie. Denna studie är inte på något vis en presentation av några generella eller vedertagna resultat snarare en inblick i hur ett mindre antal rektorer resonerar kring ämnet bild, förståelsen för det och dess status. Min avsikt är att genom undersökningen kunna utläsa vad detta säger om bildämnet status utifrån skolledningens sida. Syftet med intervjuerna är inte att gräva fram en dold sanning som hur bildämnet missförstås. Jag har med andra ord gjort en ansats till att hålla mig fri från olika hypoteser om vad jag tror mig få ut av materialet. Genom denna studie avser jag att framställa en så uppriktig syn och förståelse från en lednings perspektiv. Kvale menar att den kvalitativa forskningsintervjun syftar till att, ur informantens perspektiv, förstå ett ämne utifrån deras livsvärld.²

Min urvalsgrupp består av sex rektorer, tre kvinnor och tre män, alla verksamma i en och samma kommun. Samtliga rektorer är verksamma på F-9 skolor och ansvarar för 7-9 på kommunala skolor i den befintliga kommunen. Allt är noga och medvetet valt efter dessa principer. Samtliga rektorer har kontaktats per telefon där jag kort berättat vem jag är, att jag skriver ett examensarbete och att jag ämnar undersöka deras syn på ämnet bild.

Halvstrukturerad intervju

För att besvara dessa frågor har jag valt att använda mig av en kvalitativ metod vilket i detta fall utgörs av en halvstrukturerad intervju. Gillham hävdar att denna intervjuform är en av de viktigaste formerna av intervju när det kommer till forskning. Detta för att den har en flexibel natur och en tydlig struktur, dessa i kombination med varandra ger ett material av hög kvalitet.³

Här är några av de viktiga punkter som kategoriseras av en halvstrukturerad intervju som jag i detta avseende valt att ta fasta på: Samtliga som deltar i intervjun får samma frågor, alla informanter får ungefär samma tid för att genomföra intervjun och förarbetet med att utforma

² Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund, 1997:32

³ Gillham, Bill, *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2008:103

intervjufrågorna garanterar att beröra det ämne jag valt att undersöka.⁴ Det som även kännetecknar den halvstrukturerade intervjun är att frågorna är av en ”öppen karaktär” vilket ger informanterna möjlighet att på ett öppet vis besvara frågorna.⁵

Denna metod förutsätter en hel del förberedelser, detta för att man ska kunna formulera frågor som ger ett så rikt material som möjligt, man bör alltså undvika frågor som upprepar varandra, man bör formulera så korta frågor som möjligt, detta för att inte skapa förvirring hos informanten. Denna process med att formulera så givande intervjufrågor som möjligt görs med ett förpilotstadium vilket är den första delen av två. Den andra delen är själva pilotstudien där man övar hela intervjuprocessen.⁶ Då vi haft ett visst antal veckor på oss att genomföra examensarbete har jag varit begränsad i arbetet med hur mycket tid jag har att avsätta för varje moment. Därför har jag valt att testa mina intervjufrågor med hjälp av handledare och kurskamrater. Detta för att få så konkreta frågor som möjligt för att inte skapa upprepning eller otydlighet. Själva pilotstudien genomfördes med en rektor på den skolan jag har min praktik. Detta för att genomföra hela intervjun och för att se om frågorna kunde besvaras. Jag behövde även utföra denna förstudie för att kunna ta reda på ungefär hur lång tid intervjun beräknas ta. Det är även viktigt att se till att intervjuerna inte pågår för länge. Detta kan leda till att informanten tappar fokus. Intervjuerna bör därför inte stäcka sig över 45 minuter.⁷ Något som även var viktigt när det kom till att kontakta mina intervjuobjekt var att jag kunde säga på ett ungefär hur lång tid intervjun beräknades ta, vilket kunde öka mina chanser att få ett deltagande.

Etiska frågor

Det finns många etiska frågor man som forskare ska ta hänsyn till när det kommer till att intervjua människor.

Vad jag från första början behövde ta i beaktande är att alla människor bär på en massa förutfattade meningar. Detta är något man som forskare måste förhålla sig till. Forskning handlar om att presentera en upptäckt men inte om något man tror sig veta och när det kommer till miljöer vi känner oss ”hemma i” så är det vanligt att man tror sig kunna presentera resultat som baseras på vad vi tror oss finna. Vad man då som forskare måste göra

⁴ Gillham, Bill, 2008:105

⁵ Gillham, Bill, 2008:105

⁶ Gillham, Bill, 2008:107

⁷ Gillham, Bill, 2008:107

är att betrakta denna miljö som främmande, att försöka göra sig fri från sin förutfattade mening.⁸

Detta är viktigt att ta hänsyn till när det kommer till vilka avsikter man som forskare har med sin undersökning. Det finns många etiska frågor man som forskare ska ta hänsyn till när det kommer till att intervjua människor. Att först och främst presentera sig som forskare är viktigt, detta för att tydliggöra sin roll så man inte misstas för att vara vilken gruppledare som helst.⁹ Efter att man har presenterat sig så är det viktigt att klargöra syftet med undersökningen. De som ska delta i intervjun måste få veta vad de ger sig in på. Tar man inte hänsyn till den etik som förutsätts så kan det ställa till problem i ett senare skede. Det som informanten kan upptäcka är att de inte kan förlika sig med de krav som forskaren ställer eller att de krav som ställs får informanten att känna sig obekväma.¹⁰

Det är därför viktigt att från första början klargöra syftet med undersökningen så man inte riskerar att förlora förtroendet från informantens sida vilket kan resultera i att de drar sig ur undersökningen. Samtidigt måste man ta i beaktning att om för detaljerad information ges ut så riskerar detta att färga informantens svar.

Att ge information om en undersökning betyder att känsligt balansera mellan detaljerad överinformation och utelämnandet av aspekter som kan vara betydelsefulla för undersökningens personer. I vissa intervjuundersökningar undanhålls de intervjuade det specifika syftet med undersökningen för att de ska ge sina oförfälskade åsikter om ett ämne och inte styras till specifika svar. I sådana fall kan eventuellt vilseledande information korrigeras efter undersökningen.¹¹

Jag gick till väga på det viset att jag vid första kontakt med rektorerna bara berättade att jag ville intervjua dem om deras åsikter kring ämnet bild, och i ett noggrant avvägande valde jag att inte ge dem intervjufrågorna på förhand, för att få ett så naturligt och spontant svar som möjligt utan att de på förhand skulle fördjupa sig i ex kursplan etc.

⁸ Gillham, Bill, 2008:104

⁹ Gillham, Bill, 2008:30

¹⁰ Gillham, Bill. 2008:31

¹¹ Kvale, Steinar. 1997:107

Metodkritik

En etisk aspekt när det kommer till forskningsintervjuer är konfidentialitet vilket betyder att fakta som identifierar den intervjuade inte kommer redovisas i undersökningen.¹² Jag har garanterat mina intervjuobjekt denna anonymitet genom att låta de signera ett avtal som intygar detta. Genom att dela ut ett dokument om forskningens syfte och ett samtyckesformulär undviker man svårigheter med samtycke./../ detta kan även underlätta eftersom då saker görs ordentligt tas de på större allvar.¹³

Vad som dock kan ställas i relation till konfidentialitet ur en forskningssynpunkt är frågan om äkthet. Kvale menar att det förekommer slitningar mellan de krav som ställs på konfidentialitet i relation till vetenskapliga principer dels när det kommer till andra forskares möjlighet att kontrollera resultatet och dels till intersubjektiv kontroll av det som presenteras.¹⁴ Detta leder en in i vidare frågor rörande objektivitet och i vilken utsträckning det är möjligt i en kvalitativ forskningsintervju.

Eftersom det finns så många skiftande föreställningar kring objektivitet, kan den kvalitativa intervjun inte objektivt karakteriseras som vare sig en objektiv eller subjektiv metod.¹⁵

¹² Kvale, Steinar. 1997:109

¹³ Gillham, Bill. 2008:31

¹⁴ Kvale, Steinar. 1997:109

¹⁵ Kvale, Steinar. 1997:64

Bakgrund

Här kommer jag ge en historisk bakgrundsbild av hur ämnet bild har växt fram i skolan genom 150 år, detta för att ge en förståelse för hur ämnet bilds status kan ses i relation till idag.

Innan skolan blev obligatorisk så bedrevs teckningsundervisning främst på institutioner som akademier, konstnärsutbildningar och i ateljéer och många gånger förekom det undervisning i hemmet i form av privatlektioner.¹⁶ Snart började skolan närma sig en mer obligatorisk form och i relation till detta fick teckningsundervisning en ny form. Runt 1800-talets första hälft så introducerades det undervisning i teckning som skolämne i många europeiska länder, även om det fortfarande var i liten utsträckning. Vad som då inträffade var att man gick från individuell undervisning till massundervisning.¹⁷ För att denna undervisning skulle kunna bedrivas så var skolans ledning angelägen om att hålla kostnaderna nere både när det kom till tillgång till material men även i att det anlätades utbildade lärare.¹⁸

Snart kom det första läromedlet i teckning i dessa fanns instruktioner om hur läraren skulle gå till väga för att undervisa i teckningskunskap.¹⁹ Under denna period så gjordes en tydlig skillnad mellan teckning i skolans värld och det konstnärliga tecknandet. Teckning var alltså något som ansågs tillhöra en allmänutbildning och inte bara vara till för de som hade en konstnärlig ådra. En av förespråkarna och grundaren till ett av de första läromedlen för teckning var pedagogen Pestalozzi.²⁰ Teckningen skulle vara betydelsefull för ögats förmåga att uppfatta saker på ett riktigt vis och öka iakttagelseförmågan detta var en av hans pedagogiska tankar om varför teckningen var viktigt för barns utveckling.²¹

I Sverige såg det annorlunda ut och teckningen har en väldigt liten roll i skolans verksamhet i många decennier och då bedrevs det undervisning i ”geometri och linearritning”. Det skulle dröja till 1870-talets sista hälft innan teckning skulle bli ett enskilt ämne i folkskolan. I samband med detta så startades en teckningslärarutbildning vid tekniska skolan i Stockholm. Geometriska former grunden för undervisningen och undervisningen skulle bedrivas på det

¹⁶ Åsén Gunnar ”Från linearritning till bild” i Lind, Ulla, Hasselberg, Kersti & Kühnhorn, Britt-Marie (red.), *Tidsbilder: perspektiv på skola och bildskapande under 150 år*, Utbildningsradion, Stockholm, 1992:10

¹⁷ Åsén, 1992:11

¹⁸ Åsén, 1992:11

¹⁹ Åsén, 1992:11

²⁰ Åsén, 1992:10

²¹ Åsén, 1992:12

vis att alla elever skulle utföra samma moment i samma takt så som läraren bestämde.²² Dessa metoder började dock kritiseras och ses som oanvändbara i takt med samhällsutvecklingen och de tekniska framsteg som gjordes.²³

När det kom till bedömning av barnens bilder så var det lätt att avgöra, det handlade om att avbilda och var därför lätt att se vad som var rätt eller fel, detta var något som var grundläggande för den här metoden. Eftersom ämnet under den här tiden handlade om att avbilda så var det naturligt att ge ut läromedel i detta ämne.²⁴ Under 1900-talets början växte psykologin fram som humanvetenskap och nu börjar man studera barns bilder detta genom att bland annat studera genetiska utvecklingsmönster hos människor. I vissa studier drogs det liknelser mellan barns teckningsförmåga och den mänskliga civilisationens utveckling där jämförelser gjordes med vår och så kallade primitiva civilisationer.²⁵

Under denna tid uppstod ett begrepp, ”barnkonst”, där barnbilder blev inspirationen för många konstnärer som sökte nya tekniker att utveckla sin konstnärsstil. Barnbilden blev vidare ett viktigt instrument inom forskning av barns utvecklingsstadier. Forskning som under kommande decennier kom att bedrivas.²⁶ Förståelsen för barns inlärning började förändras och man kunde inte längre kräva att barn i en viss ålder skulle kunna avbilda föremål på så naturtroget vis och med stöd i psykologin menade man att detta var möjligt först i årskurs fem eller sex. Därigenom fick den undervisningen som tidigare bedrivits en stor kritik. Dock kunde man se hur denna undervisning fortfarande bedrevs fram till 1930-talet i vissa skolor.²⁷ Teckningen skulle främst fungera som ett sätt för eleverna att uttrycka sig men det skulle även vara ett stöd i andra ämnen, i de tre första åren var teckning ett komplement till övriga ämnen. Efter dessa tre år fick teckning stå som ett enskilt ämne, men tanken var fortfarande att teckningen skulle ses som ett stöd till de övriga ämnena.²⁸

En pedagogisk debatt växte fram under mellankrigstiden där man la tyngdpunkten på barns behov att få uttrycka sig fritt i bilder rörande personlighet, tankar, föreställningar och känslor.²⁹ Mot slutet av 1940-talet så pågick det stridigheter om syftet med det fria skapandet. En kategori menade att det fria skapandet skulle lära eleverna att uppskatta bra konst, alltså tillägna sig förmågan att kunna skilja på god och dålig konst medans en annan kategori, ofta

²² Åsén, 1992:12

²³ Åsén, 1992:11

²⁴ Åsén, 1992:14

²⁵ Åsén, 1992:14

²⁶ Åsén, 1992:14

²⁷ Åsén, 1992:15

²⁸ Åsén, 1992:15

²⁹ Åsén, 1992:18

yngre teckningslärare menade på att det fria skapandet skulle vara ett mål i sig som skulle vara bra för barnen.³⁰

Under 50- och 60-talet fick det fria skapandet sin genomslagskraft. Under denna period blir den abstrakta konsten en inspiration i teckningsundervisningen framförallt då den inte var låst till krav om avbildning. Detta var viktigt när det kom till barn i puberteten då de blev mer kritiska till sitt sätt att avbilda, istället för att riskera att de slutar teckna.³¹ Det sker nu en totalomvändning i ämnet, barnbilden som tidigare var inspiration för konstnärer i början av 1900-talet försvinner och nu ska istället barnen inspireras av konstnärerna i slutet av 1950-talet.³² Redan i mitten av 60-talet växte en stark kritik fram om teckningsämnet starka konstnärliga inriktning. Genom den teknologiska utvecklingen ändrades bildutbudet i samhället och man menade då att ungdomars vardagsliv, den ökade massmedierna och den kommersiella bilden borde få större plats i ämnet.³³ I samband med lgr80 så fick ämnet nu namnet Bild istället för Teckning, denna förändring beskrivet det nya målet med ämnet som ett bildspråk i relation till det talade, skrivna och det lästa.³⁴ Under de senaste 20 åren kan man se hur en ny vetenskap kring ämnet växt fram, där psykologin inte var ledande längre utan teorier om bilden som språk i relation till det talade och skrivna växte fram som ett redskap för kommunikation.³⁵ Genom en tillbakablick i historien blir det tydligt att man hela tiden försökt sträva efter att ge ämnet bild en vetenskaplig grund. Detta genom att stärka ämnet bild i en skola där stark konkurrens mellan ämnena hela tiden förekommer.³⁶ Det lever fortfarande kvar ett gammalt sätt att betrakta ämnet bild på. Detta återupprättas ständigt av gamla traditioner och av olika lärargrupper i skolan. Trots att nya läroplaner utformas lever de gamla traditionerna kvar vilket resulterar i att mer innehåll ryms vilket resulterar i problem när det kommer till frågan om urval, vad ämnet ska innehålla.³⁷ Skolan har ofta betraktat den visuella världen som ett hot dels för att den kan ses som en konkurrens till det skolan vill fostra eleverna med../dels då skolan har sett sig ansvarig att värna om ”den goda kulturen” att lära eleverna uppskatta god konst, musik och litteratur. Detta dels för att motverka den populärkultur som förekommer ute i samhället.³⁸

³⁰ Åsén, 1992:18

³¹ Åsén, 1992:18

³² Åsén, 1992:19

³³ Åsén, 1992:22

³⁴ Åsén, 1992:22

³⁵ Åsén, 1992:23

³⁶ Åsén, 1992:23

³⁷ Åsén, 1992:24

³⁸ Åsén, 1992:24

Resultat, analys och teoretisk tolkning

Här kommer jag redogöra den empiri som jag utläst av intervjumaterialet, detta kommer redovisas och analyseras utifrån de teman jag skapade kring resultatet, utifrån intervjuerna och utifrån syftet.

Rektorers syn på och förståelse av ämnet bild

Resultat

Fast det inte är någon av rektorerna som använder begreppet multimodalitet så är de flesta överrens om att det bör förekomma en undervisning som tar fast på olika sätt att ge och lära ut kunskap.

Rektor 1 ser bilden som ett *hjälpmedel* och *verktyg* för att kunna stärka elevernas inlärningsförmåga även att individanpassa undervisningen.

Dyslektiker och även ADHD- elever skulle kunna finna lugn i att skapa någonting, de är ju rätt så kreativa för det mesta, en löptext är ju inte sådär jätterolig för dem.³⁹

Rektor 2 ser bilden som ett *komplement* för att skapa en *helhet* och för att i sin tur skapa bättre förutsättning för eleverna att förstå och resonera kring saker.

Men det har en väldig potential, absolut, och det är många elever som inte har så lätt för skrift och tal och de bitarna../ ja, och kanske också för de eleverna som har ett annat ursprung och som kanske inte är sådär jättebra på det svenska språket. Att de kan få hjälp och en förståelse om man har mer bilder, tror jag, likväl de som har dyslexi och så.⁴⁰

Rektor 3 tar genast upp problematiken med att det skrivna ordet traditionellt har haft större tyngd än vad bild har haft. Han ifrågasätter vad språk egentligen är och diskuterar hur bilder och det visuella är en del av mänsklighetens språk. Han menar att vissa har svårare att ta till sig kunskap och att bilden skulle kunna vara användbar när det kommer till att tillgodose sig kunskap. Han säger att problemet inte behöver ligga hos individen, utan att vi helt enkelt tar till oss kunskap på olika vis.

Rektor 4 menar på att det är ett måste att se bilden som ett språk, hon tar upp att många lärare uttrycker sig visuellt för att förklara och redogöra för kunskap till eleverna. Något hon menar många gånger tas för givet. Hon diskuterar att vi alla har ett bildspråk i oss medvetet eller omedvetet. Hon berättar om ett par tonåringar som de hade problem med på skolan, de fick

³⁹ Intervju 1 sid 1

⁴⁰ Intervju 2 sid 2

inte bukt med dem. Motivationen för dessa tonåringar blev ett projekt i skolmatsalen där de målade stora graffitimålningar på väggarna. I slutet av dagen ville de inte gå hem, berättar hon.

Både rektor 4 och 5 använder begreppet kommunikation som nyckelord för språk och i sin tur bildämnet.

Rektor 5 börjar med att ta upp hur hon själv använder sig av det visuella när det kommer till hennes arbete som skolledare. Hon är även den första av rektorerna som lyfter upp det faktum att det står med i de olika styrdokumenterna att barn ska ha rätt till olika uttrycksformer. Rektor 6 menar på att bildspråket är ohyggligt viktigt och menar på att det inte bara bör ses som ett komplement utan som en likvärdig del i undervisningen, han har däremot svårt att redogöra varför detta skulle vara så viktigt.

Alla rektorerna är eniga om att ämnesintegration bör förekomma i större utsträckning och att de arbetar för det målet. Dock så problematiseras det att det måste förekomma tid och resurser för att genomföra sådana projekt. Även då viljan till det finns så motsvarar det inte alltid realiteten.

Rektor 1 hade gärna velat se att alla ämnena på något vis under något projekt var integrerade med varandra. Han menar att man måste engagera bildläraren i att tänka ur ett sådant perspektiv. Han menar att bildläraren måste tänka hur de kan få in andra ämnen i sitt eget. Han säger:

../ annars bli det lätt att de sitter på sin kammare tror jag.⁴¹

Han menar vidare att andra lärare även ska tänka att det är lätt att integrera ämnet bild i dessa projekt. Han menar att bilden skulle kunna tillföra mycket genom att visualisera ett sådant projekt och då anser jag att han syftar dels till illustrationer.

Han nämner att text och bild oftast förekommer tillsammans och att detta är en stor del av samhället.

Rektor 2 ser positivt på ämnesintegration men har svårt att se det genomföras i verksamheten då hon menar att tid och planering för sådana projekt krävs. Hon nämner även att bildämnets planering kan krocka med de övriga ämnena.

Hon berättar att Göteborgsposten har en App där man kan se bilder på nyheter från veckan som gått och att man skulle kunna integrera bilden och SO:n till ett ämnesövergripande projekt eftersom bilden har en naturlig del utifrån denna applikation.

⁴¹ Intervju 1 sid 2

Rektor 3 menar att all ämnesintegration är bra att det är viktigt att arbeta utifrån en helhet. Han tror inte det finns någon pedagog som skulle ha en negativ inställning till ett sådant projekt, men han tar upp att han tror att många lärare finner sådana projekt problematiska, både när det kommer till tid och planering. Han tror dock att en god inställning till att få med bilden i ett sådant projekt finns vad han nämner är att han tror där finns en osäkerhet och okunskap hos andra pedagoger när det kommer till ämnet bild. Denna osäkerhet menar han kanske hindrar de andra pedagogerna att bjuda in till ett sådant samarbete. När jag frågar honom vad han tror att ämnet bild skulle kunna tillföra för ett sådant projekt, så inleder han med att säga att han är lekman på området. Han nämner bland annat att bilden skulle kunna redogöra och presenteras på ett visuellt tilltalande sätt.

Rektor 4 menar att arbeta ämnesintegrerat med bild är naturligt. Hon berättar att bilden alltid på något vis är närvarande ute i verksamheten, hon nämner bland annat fotografier och videoupptagning. Hon är den första av rektorerna som tar upp sociala medier. Att detta är viktigt att ta fasta på då det rör ungdomars verklighet och att man dessutom ska tolka de bilder som förekommer i deras verklighet, något hon menar att man inte lagt ner så mycket tid på innan. När det kommer till frågan om vad bilden kan tillföra för ett sådant projekt menar hon att man måste ta till sig och lära sig bildspråket. Hon menar alltså att bilden på ett tydligt sätt i ett ämnesintegrerat projekt inte bara handlar om att visualisera något utan även handlar om hur vi tolkar bilder och dess budskap. Hon menar att det inte längre handlar om att bra sitta och rita saker och ting, det är så mycket annat som har betydelse när det kommer till bildämnet.

Rektor 5 påpekar återigen att det står skrivet i styrdokumentet att man ska ge eleverna kunskap men det ska också sättas i ett tydligt sammanhang och då menar hon att det är viktigt att bilden finns med i detta sammanhang. Hon tar upp ett exempel med en skola hon tidigare arbetat på. Annars menar hon, att hon upplevt det som att bilden halkar med på slutet när det kommer till ämnesintegrerade projekt. På den skolan var det bildläraren som planerade och tog initiativ till ett ämnesintegrerat projekt. Varje vår bestämde bildläraren, som också var konstnär, ett tema som en mängd ämne skulle arbeta kring. Ofta var detta projekt kring en konstnär. På den skolan hon arbetar på nu så är det också en konstnär som arbetar som bildlärare men där har inte funnit några initiativ till ämnesintegration från hennes sida, något, rektor 5 menar att, det måste arbeta för. Hon önskar att det var bildläraren som tog initiativet till ett sådant projekt. På frågan vad ämnet bild skulle kunna tillföra för ett sådant projekt så svarar hon att hon tror att man på ett mer naturligt vis skulle kunna visa upp sina projekt genom att bilden får visualisera detta, ex i form av en utställning.

Rektor 6 menar på att dessa ämnesintegrationer förekommer i skolans verksamhet och att det är något som måste göras. Han menar dock att det är något man måste bli bättre på men att man tränar sig i detta. Han menar att ämnena på ett naturligt sätt integreras och då pratar han om de praktisk estetiska ämnena som en helhet. Han menar vidare att bilden skulle kunna tillföra mycket i redovisningsform, att detta skulle ge det visuella en helt annan tyngd och att detta skulle lyfta ämnet bild när det kommer till ett ämnesintegrerat projekt.

Analys och teoretisk tolkning

Första temat och frågorna handlar om bild som språk i relation till det skrivna och talade språket och vad bildämnet kan tillföra ur ett lärandeperspektiv. Det handlar även om synen på att arbeta ämnesintegrerat och vad ämnet bild kan tillföra ett sådant projekt.

Alla rektorerna är överrens om att bild bör stå i relation till det skrivna och talade språket, alla språk i allmänhet. Vad som framkommer tidigt i intervjuerna är att fyra av sex rektorer nämner bild som ett komplement till det skrivna och talade språket när det kommer till elever med olika svårigheter. Här nämns bland annat, ADHD, dyslexi, elever som inte har svenska som första språk och elever med olika typer av koncentrationssvårigheter. Det tas även upp elever som har svårt till motivation till att gå i skolan, att bilden skulle fungera som en inspiration till dessa elever.

Lindgren presenterar i en artikel, resultat från en forskningsstudie med lärare och skolledares perspektiv på den estetiska verksamheten⁴² där problematiserar hon hur det förekommer en kategorisering av ”praktiskt-estetiskt” och ”teoretiskt” även när det kommer till att beskriva elever. I de praktisk-estetiska ämnena så framställs somliga elever som mer begåvade medan de i teoretiska ämnen ses som mindre begåvade. Dessa ”problembarn” anses ha ett större behov av praktisk-estetiska ämnen än vad andra elever har.⁴³

Jag anser att det blir tydligt att bilden fortfarande ses som ett hjälpmedel när det kommer till elever med svårigheter, då detta svar tydligt kommer fram i flera av intervjuerna.

Tre av rektorerna tycker att bildspråk är viktigt men har svårigheter med att utveckla varför de anser detta. De andra tre rektorerna ser det som en självklarhet att bilden bör ha central del i skolans verksamhet, både som ämne och språk. Dessa tre har betydligt mycket lättare att resonera kring detta tema och använder sig själv och sina egna erfarenheter för att formulera dessa svar. Dels om hur de själva arbetar med det visuella men även hur de som människor

⁴² Lingren, Monica ”Normalitet och kunskapsideal i skolans estetiska verksamhet” i Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.), *Estetiska läroprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009:175

⁴³ Lindgren, Monica 2009: 179

förhåller sig till det visuella i det vardagliga livet. Dock nämns bildspråket som ett komplement, hjälpmedel och ett verktyg i relation till det skrivna och talade språket. Aulin- Gråhamn tar upp resultat från en intervju hon genomförde på området *Kultur i skolan* och när hon kom till frågor som behandlade alternativa språkformer⁴⁴ så var det många av de intervjuade som talade om de ”alternativa språken” som ett alternativ eller komplement i relation till det skrivna och verbala språket. De menade dels att dessa språk skulle ge alla barn en ökad chans att komma till sin rätt. Att använda de ”alternativa språken” för att i första hand förstärka de skrivna och talade språken eller underlätta en annan typ av inläring var något som togs upp och även problematiserades.⁴⁵

Två av rektorerna diskuterar ämnet bild och bildspråk som en del av det kommunikativa och en annan rektor pratar om mänsklighetens språk. Det tas även upp att en av rektorerna ser bildspråket som något som genomsyrar alla ämnen men som också många gånger tas för givet.

Marner tar upp att skolan fortfarande anser sig vara skriftspråksbaserad. Han menar att denna föreställning i ett multikulturellt samhälle är ett problem och att den inte stämmer överens med den teckenanvändning som förekommer i verkligheten. Han refererar till Kress et al (2001) där undervisning i naturkunskap /../ visar och framställer både två- och tredimensionella modeller, visualiseringar, illustrationer som inslag i undervisningen.⁴⁶ Jag anser att två av rektorerna rör viktiga frågor när det pratar om ämnet bild ur ett kommunikativt perspektiv.

På frågorna som rör ämnesintegrerade projekt och vad ämnet bild skulle kunna tillföra blir svaret att bildens syfte för ett sådant projekt blir att visualisera. Jag får uppfattningen att bilden i detta sammanhang ska fungera som ett redskap att gestalta av de andra ämnena som ingår i det ämnesövergripande projektet. Denna syn rektorerna har anser jag färgas av den bildundervisning som bedrivs på skolan, eller de skolor de tidigare varit verksamma på. Marner menar att bildlärare har problem med att i praktiken utforma en ny syn på ämnet bild. Marner pekar på nationella utvärderingar /../ som påvisar att det fortfarande till största del läggs vikt på att skapa bilder. Han menar att det fortfarande tillämpas en bildundervisning

⁴⁴ Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan, *Skolan och den radikala estetiken*, Studentlitteratur, Lund, 2004:40

⁴⁵ Aulin-Gråhamn, Lena, 2004:40

⁴⁶ Marner, Anders, *Möten och mediering: estetiska ämnen och läroprocesser i ett semiotiskt och sociokulturellt perspektiv*, Fakultetsnämnden för lärarutbildning, Umeå universitet, Umeå, 2005

som är i linje med 60-talets kurplaner där det fria skapandet dominerar trots att läggs vikt vid kommunikation, bildförståelse och medier etc. i kursplaner för bild och i bildforskning.⁴⁷ Endast en av rektorerna är inne på bilder när det kommer till att samtal och analys då hon berättar om en Applikation som en tidning har där man visar nyhetsbilder under veckan som gått. Här blir det tydligt att det finns en ansats och förståelse att bilden inte bara kan förekomma som ett uttryck för någonting annat utan att samtalet om bilden blir väsentlig.

Dagens globala mediesamhälle innebär än en gång en nya utmaningar för hur skolan ska kommunicera information och vilken slags kunskap som ska räknas som central. Förmågan att själv delta i kommunikativa sammanhang och kunna använda de nya digitala artefakterna blir kanske en av de utslagsgivande faktorerna i en global marknadsvärld.⁴⁸

⁴⁷ Marner, Anders. 2005:27

⁴⁸ Selander, Staffan "Det tolkande – och det tolkade – uttrycket" i Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.), *Estetiska lärprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009:175

Inställningen till den ökade digitaliseringen i ämnet bild

Resultat

Rektor 1 menar att det förekommer en ökad digitalisering i alla ämnen och att det är viktigt när det kommer till att följa samhällsutvecklingen. Han menar att redigera bilder i ett datorprogram är ett sätt att skapa något på som i sin tur är kreativt. Han ställer sig positivt till denna ökade digitalisering. Till frågan vad det finns för digitala resurser för bildläraren arbeta med svarar han att det finns datorvagnar att boka. Även att bildsalen är utrustad med projektor men han anser inte detta vara optimalt, utan varje elev borde ha en dator. När jag frågar honom om bildläraren kommer med förslag till hur man kan arbeta med denna digitalisering så har han inte så mycket att säga.

Rektor 2 lyfter också digitaliseringen med att det är viktigt att hänga med i samhällsutvecklingen. Hon menar att det inte bara handlar om att uttrycka sig med penna och papper längre men hon säger att det ställer högre krav på skolorna idag. Hon tar upp ekonomiska aspekter som sätter stopp för de resurser de önskar att det hade. Men hon menar ändå att det finns digitala verktyg för bildläraren att tillgå. När jag frågar henne om bildläraren kommer med förslag till hur man kan arbeta med denna digitalisering, så säger hon att bildläraren sköter det själv. Hon menar att hon har sina projekt i bildsalen och att de inte diskuterar det så mycket. Hon avslutar med att säga att bildläraren är nyexaminerad och har bra koll på det.

Rektor 3 tycker att den ökade digitaliseringen är spännande och ser positivt på det. Han menar att det är en ny teknik där även skapande kan digitaliseras, han menar inte bara att man kan titta på bilder utan även använda sig av olika programvaror för att skapa bilder och nämner design och animering som exempel trots att han är osäker om det går inom ramen för bildämnet. Han, precis som de tidigare rektorerna nämner att där i viss mån finns tillgång till datorer och projektorer för bildläraren att tillgå. Han är däremot den första som tar upp det faktum att där inte finns några bildbehandlingsprogram eller ritprogram att tillgå. När jag frågar honom hur deras bildlärare engagerar sig i denna digitalisering så skrattar han. Han menar att en sådan dialog inte förekommit utan att fokus mest funnits på mer traditionella tekniker. Han nämner vidare att det förutses att det förekommer en helt annan kompetens för denna digitalisering.

Rektor 4 menar att det behövs fler lärare som har utbildning och kompetens i hur man hanterar och använder sig av digitala verktyg i undervisningen. Hon berättar att hon anser att även nyexaminerade lärare som borde ha en del av denna kompetens med sig, trots det

bedriver en undervisning på ett gammalmodigt vis utan att använda sig av dessa verktyg i undervisningen. Hon menar rent av att vissa bildlärare som är av den äldre utbildningen inte ens bryr sig om den ökade digitaliseringen, vilket hon menar blir ett problem då det blir svårt att få med sig ungdomarna i syftet med undervisningen. På frågan om det finns tillgång till digitala verktyg för bildläraren att arbeta med så svarar hon att där finns redskap att tillgå. Trots att de i viss mån är begränsade så menar hon att det finns för lite initiativ från lärarnas sida att arbeta med dessa redskap.

Rektor 5 anser att det finns ett behov av att utrusta bildsalarna med digitala verktyg såsom datorer men även bildredigeringsprogram som ex Photo Shop. Hon menar att det är viktigt att ta vara på och använda sig av de digitala verktygen. Hon tar dock upp att det blir ytterligare ett område för bildläraren att lära sig om och hur man använder dessa tekniker. Hon har inte tidigare stött på någon bildlärare som har den kompetensen och frågar om det inte är rätt så nytt fenomen.

Hon nämner en skola hon tidigare arbetat på där de sökt bidrag för något som kallas ”skapande skola”. Där använde de dessa pengar till att utrusta bildsalen med mer avancerade digitala verktyg vilket hon menar skulle kunna locka elever till olika typer av yrken såsom marknadsföring och reklam. Hon menar att tillgångarna till digitala verktyg på den skolan hon arbetar på nu är väldigt dåliga och att hon förvånas över detta. Bildläraren kommer inte heller med förslag på hur man kan arbeta med detta. Rektor 5 säger att hon mer eller mindre inte stött på någon bildlärare alls som problematiserat detta och hon tror att det beror på att dessa bildlärare inte känner sig hemma i denna digitalisering.

Rektor 6 menar att det krävs resurser för detta, både när det kommer till material och lokaler och han menar att man inte är där ännu, men menar på att det är väldigt få skolor som är det. Han menar dock att man inte kan blunda för det utan måste ta det till sig, digitaliseringen har varit här ett bra tag nu menar han. Han menar att det finns en del resurser på skolan men att de är långt ifrån tillräckliga. Han säger dock att bildläraren är bra på att komma med förslag på hur man kan arbeta med denna digitalisering trots att de inte kan tillhandahålla henna alla resurser. Han säger avslutningsvis att hon inte bara är bildlärare utan även konstnär och då faller sig detta naturligt för henne eftersom hon sysslar med detta på fritiden. Så hon har utan tvekan bra koll.

Analys och teoretisk tolkning

I detta tema blir det tydligt, anser jag, att bristen på kunskap när det kommer till användningen av de digitala verktygen blir kännbar. Flertalet av rektorerna anser att den ökade digitaliseringen är viktig, främst när det kommer till att följa samhällsutvecklingen och då menar de även generellt alla ämnen. Det nämns ofta att det finns en del resurser att tillgå när det kommer till digitala verktyg så om begränsade. Vad som blir synligt i intervjumaterialet är att det sällan eller aldrig förekommer en dialog mellan bildlärare och skolledare om hur man skulle kunna arbeta med denna digitalisering i ämnet bild. I vissa fall framkommer det även att kompetensen och viljan till det rent av saknas och att fokus i sin tur ligger på det mer traditionella verktygen och teknikerna i den bildundervisning som bedrivs på skolan.

Vad som även nämns vid flera tillfällen är de ekonomiska aspekter som spelar en avgörande roll när det kommer till att utrusta bildlärarna med digitala verktyg.

Bildundervisningen har sett medier som något negativt och som en källa för "påverkan", ett hot snarare än ett löfte. Det är den synen på medier som möjliggör ett fortsatt intresse för den handgjorda bilden, sedd som en antites till medierna. De handgjorda bilderna tillskrivs på detta sätt en autenticitet, medans medierna däremot står för indoktrinering och falskhet. Här kan bildlärarens intresse gå hand i hand med kommunens eller rektors intresse för ekonomiska besparingar.⁴⁹

I de flesta av intervjuerna blir det tydligt, anser jag, att bildläraren inte bedriver ämnet i linje med den nya kursplanen för bild. Det förekommer inte heller någon dialog om hur man skulle kunna arbeta med den nya kursplanen. Marner menar att kompetens inom estetisk ofta ses som en personlig eller mystisk begåvning som på det viset skulle vara frigjord från studier en kompetens som bara vissa människor kan ha.⁵⁰ Men andra ord, menar jag, så kan man se att det fortfarande bedrivs en gammalmodig undervisning i ämnet bild och detta menar jag många gånger har att göra med att en bildlärares kompetens ses hänga ihop med en personlig begåvning som många gånger inte ifrågasätts för att den ses högre än kunskap som är tillgodogjord av studier.

Welwert har gjort en studie på en gymnasieskola där hon delvis tittat på skolans bildundervisning och dess betydelse för ungdomars meningsskapande.⁵¹ I en dialog med den bildlärare vars undervisning hon har valt att följa, framkommer det att dessa gymnasielärare i

⁴⁹ Marner, Anders. 2005:67

⁵⁰ Marner, Anders. 2005:13

⁵¹ Welwert, Gunnilla, "*Bilden påminner mig om mig själv*": en studie om ungdomar och deras bilder i två olika miljöer, Lärarutbildningen, Malmö högskola, Licentiatavhandling Malmö : Malmö högskola, 2010, Malmö, 2010:26

samtal med varandra har slagit fast vid att varje gymnasielärare ska bedriva undervisningen utifrån egen kunskap och entusiasm. Vilket Welwert utifrån detta kan utläsa att bildämnet bedrivs utifrån lärarens egna kunskaper, erfarenheter och intressen.⁵²

Jag anser att en kombination av att bedriva ämnet bild på ett traditionellt vis utifrån egna intressen och erfarenheter och rädslan för att ifrågasätta ämnet minskar dialogen om hur ämnet ska bedrivas och följas utifrån den nya kursplanen. Vilket minskar möjligheten med att få in digitaliseringen i ämnet bild. Marner menar, efter en nationell utvärdering i ämnet bild, att ämnets fokus fortfarande läggs på bildskapande för hand. Hälften av de bildlärare som deltog i undersökningen menar att bildämnet är kommunikativt, trots att detta fortfarande inte är vanligt förekommande. Andra delen av de bildlärare som deltog menar att ämnet är estetisk-praktiskt i linje med de kursplaner som kom på 60-talet. Om man tittar på ämnet rörande det kommunikativa perspektivet och i relation till dagen digitala medier så ser det inte så ljust ut.⁵³ I kommentarmaterialet i bild så står det att läsa:

Kursplanen lyfter fram att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmågan att *skapa bilder med digitala tekniker och verktyg*. Digitala tekniker används i många sammanhang i samhället och inom allt fler yrkesområden. Att utveckla kunskaper om och en tilltro till sin förmåga att använda sig av digital teknik är därför betydelsefullt.⁵⁴

Det går alltså inte längre, anser jag, att bedriva ämne bild enbart baserat på hantverksmässiga metoder, bilder gjorda för hand. Detta, menar jag, riskerar att ämnet förlorar sin roll som betydelsefull i skolan. Marner menar att om bildläraren fortsätter försköna den handgjorda bilden framför den maskingjorda bilden i dagens informationssamhälle så kommer denne bidra med att minska bildämnets betydelse. Detta för att maskinen ersatt penna och pensel och det inte längre går att motivera den handgjorda bilden längre så som det gjordes förr i tiden. Han menar att om vi vill behålla ämnet bild som obligatoriskt i skolan så ligger framgången i att i högre utsträckning digitalisera ämnet.⁵⁵ Vilket i sin tur leder mig in på nästa och sista tema, som berör ämnet bilds status.

⁵² Welwert, Gunnilla. 2010:129

⁵³ Marner, Anders. 2005:66

⁵⁴ Kommentarmaterial till kursplanen i bild: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2556

⁵⁵ Marner, Anders. 2005:66

Ämnet bilds status

Resultat

När jag frågar rektor 1 om bildämnets status så inleder han med att säga att han inte tycker något ämne ska ha varken högre eller lägre status än något annat ämne. Han hoppas att bildämnet har samma status som de andra ämnena. Han nämner kärnämnen som mer betydelsefulla. Det är de ämnen som de nationella proven förekommer i och det är vad som krävs för gymnasiekompetens. När jag frågar honom vad som skulle kunna öka bildämnets status så tar han upp den ökade digitaliseringen. Han menar att konst på det viset kan blir tillgängligt och intressant för ungdomar. Han menar även att genom något så enkelt som att ändra en bild i ett redigeringsprogram kan öka elevernas kreativitet.

Även rektor 2 är inne på samma spår som föregående. Hon anser att bildämnet och de ”*praktisk- estetiska*” ämnena står i lägre kurs i relation till kärnämnen. Hon nämner också de nationella proven som en orsak att de ämnena har högre status. När jag frågar henne vad som skulle kunna öka bildämnets status så menar hon att få bildämnet mer integrerat i de andra ämnena skulle kunna höja statusen. Att ämnet bild på så vis synliggörs genom en sådan integration. Hon nämner att hon upplever bildämnet som *isolerat* idag. Hon menar att man även måste öka förståelsen och förtydliga syftet med ämnet bild för de andra ämnesföreträdarna för att kunna öka statusen för ämnet.

Rektor 3 inleder med att säga att han tycker bildämnet är viktigt och att han själv har intresserat sig för det. Även han nämner bildämnet som *isolerat* från skolans verksamhet och anser att man borde jobba mer aktivt för att lyfta ämnet. Han diskuterar vidare ämnets synlighet i skolans verksamhet och tar då upp *utsmäckningen* av väggarna som ett exempel på denna synlighet. Han menar att om bildämnet får ta plats och synas på skolan så kan detta öppna ögonen för andra pedagoger om bildämnet. Han nämner även vikten av *bildlärarens engagemang* och hur denne kan företräda sitt ämne. Han anser även att bildämnet fortfarande har mycket att arbeta på när det kommer till att höja statusen och förståelsen för ämnet i relation till detta tar han upp att det rent historiskt sett haft lägre status än exempelvis det skrivna och talade.

Även rektor 4 nämner vikten av att ha en bildlärare som kan *företräda* sitt ämne när det kommer till dess status hon tycker också det är viktigt att bildämnet får synas på skolan att den har en naturlig plats där. Hon diskuterar även vidare sin egen roll som skolledare och hennes ansvar att engagera pedagogerna att lyfta ämnet bild, både när det kommer till ämnesintegrerade projekt men även som enskilt ämne.

Som en anledning och ett syfte med att höja ämnet bilds status tar hon återigen upp sociala medier som ett exempel och diskuterar det oerhörda bildflöde vi och ungdomar idag befattar oss med. Hon menar att man måste kunna vägleda tonåringar i hur man analyserar, tolkar och hanterar detta bildflöde som finns i samhället.

Även rektor 5 lyfter vikten av att ha en bildlärare som kan företräda sitt ämne hon menar dock att det krävs att man har rektorn med sig. Hon menar att rektorn även måste ta sitt ansvar och lyfta ämnet bild och de andra ”*praktisk- estetiska*” ämnena.

Rektor 6 anser att bildämnet status har växt de senaste åren, detta motiverar han med att det kommer ut fler nyexaminerade bildlärare som även är bra på att integrera ämnet på ett mer naturligt sätt i skolans verksamhet. Han nämner även de *sociala medierna* och menar då att den ökade *digitaliseringen* går hand i hand med detta, vilket ytterligare höjer statusen för ämnet. Han menar att ämnet har en bra bit kvar men att han ser en positiv förändring som går uppåt. Han nämner även att det blivit mycket *tydligare mål* i ämnet, främst när det kommer till de lägre årskurserna vilket kräver mer kompetens i ämnet vilket i sin tur höjer statusen.

Analys och teoretisk tolkning

Det är endast två av rektorerna som lyfter sin roll som rektorer som en nödvändighet när det kommer till att öka ämnet bilds status. De menar att inte bara bildlärarens engagemang spelar roll utan att det måste ske ett samarbete mellan lärare och skolledare.

Aulin- Gråhamn skriver om att lärare som arbetar med kultur och estetik i skolan är överrens om hur viktigt det är att ha skolledningen på sin sida. Det är rektorerna som kan skapa möjligheter i verksamheten och även ifrågasätta varför saker och ting görs eller inte görs på ett särskilt sätt. Många av rektorerna är måna om skolans kultur och menar att den estetiska verksamheten är viktigt för att skolans rykte. Ett argument är att skolan ex har en estetisk profil när det kommer till att locka till sig elevers föräldrar. Vad som dock är mindre vanligt är att lyfta fram den estetiska verksamheten som en del i skolans verksamhet.⁵⁶

En av rektorerna nämner att det har blivit tydligare mål när det kommer till ämnet bild. Detta menar han i sin tur ställer högre krav på kompetens. Han tror det kommer gynna ämnet status, som han menar har en bra bit kvar på vägen.

Märner menar att det krävs en kursplan som är tydligare formulerad. Han menar att styrdokumentet får stor betydelse när det kommer till icke-utbildade lärare eller lärare med kort utbildning inom estetiska ämnen. Han uttrycker även kursplanens tydlighet är viktig när det kommer till skolledningen då de ofta förekommer en föräldrad syn på de estetiska ämnena.⁵⁷

Att det förekommer en positiv inställning till ämnet bild bland rektorerna är det ingen tvekan om. Däremot så förekommer det en något förlegad syn på ämnet. Detta kan jag utläsa genom att ämnet bild många gånger benämns som utsmyckning. Även att det vid upprepade tillfällen benämns som ett ”praktiskt-estetiskt” ämne vittnar om detta.

Aulin- Gråhamn tar upp att det inte längre i styrdokumentet förekommer begrepp som ”praktisk- estetisk” men hon menar att dessa begrepp fortfarande används i stor utsträckning av lärare och rektorer. Hon nämner att det i lärarkollegier ofta lever kvar föreställningar ”vi-mot- dem” de ”praktiska” mot de ”teoretisk”.⁵⁸

Jag anser att detta i sin tur säger något om ämnet bilds status som många gånger inte får stå som ett enskilt ämne utan ses som en del av ämnen som utövas praktiskt. Att det även görs en åtskillnad mellan det teoretiska och praktiska anser jag ha en stor betydelse.

⁵⁶ Aulin-Gråhamn, Lena, 2004:38

⁵⁷ Märner, Anders & Örtegren, Hans, *En kulturskola för alla: estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv*, Myndigheten för skolutveckling, Stockholm, 2003:50

⁵⁸ Aulin-Gråhamn, Lena, 2004:17

Inom utbildningssystem och arbetsliv sägs uppdelningen sägs uppdelningen mellan teori och praktik ha en statusmässig funktion. Teorin dominerar över praktiken på så vis att de intellektuella verksamheterna tilldelas en högre status än de praktiska.⁵⁹

Detta fokus på teoretiska ämnen som viktigare är även något som syns tydligt i skolans verksamhet. Två av rektorerna nämner ämnen som betydligt viktigare då det förekommer nationella prov i dessa. Dessutom så är det något som krävs för att vidare kunna studera en gymnasial utbildning.

En skarp åtskillnad mellan lek och allvar har gamla anor inom skolan. De s.k. läsämnen har stått för allvaret och de s.k. praktisk-estetiska ämnena för leken. De senare har aldrig räknats till det grundläggande innehållet i skolan, det som varje elev borde få med sig ut i livet och yrkesarbetet. Ett exempel på de estetiska ämnenas status är en utbredd uppfattning i den akademiska världen. Enligt den borde betyg i praktisk-estetiska ämnen värderas lägre eller inte alls vid intagning till universitetets kurser.⁶⁰

Vad som däremot är intressant när det kommer till bildämnets status är att det värderas högt bland elever. Även av skolledare när det kommer till att visa upp skolan och attrahera elevers föräldrar.

Märner tar upp att vid en undersökning av vilka ämnen som uppfattas som roligast bland elever årskurs 7-9 så visar det att de praktiska eller estetiska ämnena står högst på listan../ vilket även indikeras när det kommer till betygsstatistik där detta tydligt visas att elever i dessa ämnen får högst betyg och där det är minst antal IG.⁶¹

Att ämnet bild står högt i kurs hos elever är positivt. Men vad man, anser jag, bör ifrågasätta är varför? Är det så att den dominans av praktiskt arbete i ämnet bild ses som lustfyllt och enkelt, en paus från det teoretiska?

Thavenius menar att skolans estetik är modest för att den är marginaliserad på det viset att den kämpar för en liten avskild plats istället för att kämpa för en grundläggande del i all undervisning i hela skolans verksamhet. Han menar att när det kommer till nya former av konst och estetik så är skolans estetik hämmad. Han menar även att den är ointresserad av innehållet och i sin tur av den estetiska formen som en del i ett meningsskapande. Skolans estetik sysslar med ett innehåll som tas för givet och saknar ett ifrågasättande.⁶²

⁵⁹ Lindgren, Monica 2009: 177

⁶⁰ Thavenius, Jan " Den modesta estetiken" i Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan, *Skolan och den radikala estetiken*, Studentlitteratur, Lund, 2004:66

⁶¹ Märner, Anders. 2003: 37

⁶² Thavenius, Jan. 2004: 115

Som en del av rektorerna nämnt så ses ämnet bild oftast som en isolerad ö i den övriga verksamheten och när den väl kommer till uttryck så sker detta i en form av utsmyckning av skolans lokaler där, anser jag, det kommunikativa och meningsskapande i bilderna inte kommer till uttryck. Denna utsmyckning sker, menar jag, många gånger med traditionella tekniker, där ex fotografier, filmer och andra uttrycksformer får stå tillbaka för bekostnad av ex måleri.

Märner menar att bildämnets roll när det kommer till grafik, bildbehandling och medier så har de varit svagt när det kommer till skolan IKT- utveckling. Han menar att både bildläraren och skolläroenden har ett stort ansvar när det kommer till vidareutbildning bland lärare och att mjukvaror uppdateras för att främja skolans kulturliv så det blir modernt och levande.⁶³ Jag anser detta vara en av anledningarna till varför bildämnet inte vidareutvecklas.

⁶³ Märner, Anders. 2003: 104

Slutsats och diskussion

Jag har genom denna mindre studie kommit fram till att det finns en positiv syn till ämnet bild bland rektorerna. Rektorerna ser bilden som en viktig del i relation till det skrivna och talade språket. Vad jag sett är dock att bilden många gånger betraktas som ett komplement och hjälpmedel till det övriga språket. Det kan jag utläsa genom att bilden benämns som ett redskap när det kommer till elever med vissa svårigheter. Två av rektorerna använder sig av begreppet kommunikation när det pratar om bilder som ett språk i relation till det skrivna och talade språket. En av rektorerna problematisera även att bildspråket finns och verkar i många andra sammanhang och ämnen men att det tas för givet. Något jag anser är viktigt att belysa i vilken stor utsträckning det visuella finns med så gott som all undervisning. Jag anser att det finns en medvetenhet bland rektorerna att bilden tar större plats än vad den ges och att det av tradition är det skrivna och talade språket som fortfarande ges störst utrymme i skolan.

När det kommer till ämnesintegrerade projekt så nämner en del av rektorerna en önskan om att bildämnet skulle ta en större plats i dessa sammanhang. Ett par av rektorerna diskuterar även att det skulle vara önskvärt att bildläraren var den som tog initiativet till ett sådant projekt och att bilden skulle vara det man utgick ifrån. En av rektorerna menar även att ett initiativ till ett sådant projekt från bildlärarens sida skulle kunna bidra till en större insikt och förståelse för ämnet bild. Vilket hon menar skulle kunna öka ämnet status i verksamheten. I diskussionen om hur man kan arbeta med ämnet bild i ett ämnesintegrerat projekt så anser jag att synen på ämnet bild är en aning föråldrad. Det diskuteras mest om hur bilden ska fungera som ett visuellt uttryck för att gestalta ett ämnesintegrerat projekt snarare än att fungera som ett meningskapande och tolkningsbart ämne. Fokus anser jag ligger fortfarande på att enskilt producera bilder. Bilden blir på detta vis ett ämne som bara bär de andra ämnena snarare än att stå för sig själv.

Många av rektorerna ser positivt på den ökade digitaliseringen i kursplanen men nämner ekonomin som problematisk då det är kostsamt för skolan att utrusta lokaler och tillhandahålla elever med digitala verktyg. Dock menar rektorerna att detta är en utveckling man inte kan blunda för utan att man måste ta hänsyn till de olika kursplanernas mål. Även fast det tar tid, så är det en strävan som finns. Många av rektorerna menar att det är viktigt att följa samhällsutvecklingen och att skolan inte kan stå utanför denna. Vad som blir tydligt i resultatet är att det inte förekommer någon dialog mellan skolledaren och bildläraren om hur man kan arbeta med denna digitalisering. Endast motiveringar som ”det står i kursplanen”

nämn. I vissa fall blir tydligt att det inte förekommer något arbete med digitala verktyg utan att det fortfarande bedrivs en undervisning med traditionellt hantverksmässiga metoder. Jag anser att det blir väldigt tydligt att det inte förekommer någon strävan från bildlärarens sida att arbeta med denna digitalisering. En av rektorerna utfärdar kritik mot bildlärare och lärare i allmänhet när det kommer till kompetens i dessa digitala verktyg. Hon menar att det rent av förekommer ett ointresse och motsträvighet i arbetet med digitalisering. Hon menar att lärarna behöver större kompetens och vilja när det kommer till digitalisering.

När det kommer till bildämnet status så förekommer det många olika tankar bland rektorerna. Vad som nämns i stor utsträckning är att bildläraren måste ha ett stort engagemang för sitt ämne och måste kunna företräda sitt ämne i skolans verksamhet. Två av rektorerna nämner även sin egen roll som rektor och vilken betydelse det har att ha ledningen med sig. När det talas om bildämnets status så märker jag tydligt att det nämns som en del av det ”praktisk-estetiska” i skolans verksamhet. Detta ställs in sin tur i relation till de teoretiska ämnen som varandras motpoler. Här blir det tydligt anser jag att det teoretiska har en större tyngd i skolan och att bildämnets fortfarandes ses som rent praktiskt.

Jag har en vision att undersöka detta ur ett betydligt större perspektiv, på ett mer rikstäckande plan, för att kunna presentera kvantitativ data om hur rektorer runt om i landet ser på ämnet bild. Detta arbete är inte genomförbart i examensarbetet då dess utsatta tid för arbetet inte räcker för en så omfattande studie. Mina förhoppningar är dock att denna mindre studie kan utgöra en grund till detta framtida arbete.

Referenser

Litteratur

Gillham, Bill, *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2008

Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund, 1997

Åsén Gunnar "Från linearritning till bild" i Lind, Ulla, Hasselberg, Kersti & Köhlhorn, Britt-Marie (red.), *Tidsbilder: perspektiv på skola och bildskapande under 150 år*, Utbildningsradion, Stockholm, 1992

Lingren, Monica "Normalitet och kunskapsideal i skolans estetiska verksamhet" i Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.), *Estetiska läroprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus & Thavenius, Jan, *Skolan och den radikala estetiken*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Marner, Anders, *Möten och medieringar: estetiska ämnen och läroprocesser i ett semiotiskt och sociokulturellt perspektiv*, Fakultetsnämnden för lärarutbildning, Umeå universitet, Umeå, 2005

Selander, Staffan "Det tolkande – och det tolkade – uttrycket" i Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.), *Estetiska läroprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Welwert, Gunnilla, *"Bilderna påminner mig om mig själv": en studie om ungdomar och deras bilder i två olika miljöer*, Lärarutbildningen, Malmö högskola, Licentiatavhandling Malmö : Malmö högskola, 2010, Malmö, 2010

Marner, Anders & Örtengren, Hans, *En kulturskola för alla: estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv*, Myndigheten för skolutveckling, Stockholm, 2003:50

Elektroniska referenser

Märner Anders, Argument för estetiska ämnen i "Bild i skolan".

<http://www.lararnasnyheter.se/bild-skolan/2007/02/27/argument-estetiska-amnen>

Kommentarmaterial till kursplanen i bild: [http://www.skolverket.se/om-](http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2556)

[skolverket/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2556](http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2556)